

IBRIS | We know books

TEODOR BACONSCHI este diplomat și scriitor. După susținerea tezei de doctorat la Universitatea Paris IV – Sorbonne (*magna cum laude*, 1994), urmează studii postdoctorale la New Europe College, din București (1996). A fost, succesiv, reprezentantul României la Sfântul Scaun, în Portugalia și Franța. Din 2006 deține gradul diplomatic de ambasador. Între decembrie 2010 și ianuarie 2012 a exercitat mandatul de ministru de Externe al României. S-a remarcat, printre altele, în realizarea vizitei Papei Ioan Paul al II-lea în România (1999), în dezvoltarea parteneriatului strategic româno-francez și în semnarea, la Washington, a Acordului interguvernamental privind scutul antirachetă (2011). A primit numeroase distincții internaționale (printre care Legiunea de Onoare, în grad de comandor). Este specialist în antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor, dar scrierile sale explorează o varietate de domenii și problematici: teologie, istoria ideilor, hermeneutică religioasă, mitologie, filosofia culturii, evoluția marilor curente de gândire. A publicat peste 20 de volume de reflecție creștină și eseistică de largă respirație culturală, precum și numeroase studii și articole apărute în reviste prestigioase. Este membru al Asociației Internaționale de Studii Patristice de la Paris și al Uniunii Scriitorilor din România.

Teodor Baconschi

SCRIERI

3

Facebook

Fabrica de narcisism

**Mic almanah al
marilor oameni**

(pe care i-am cunoscut)

Insula cetății

**Jurnal parizian (1991–1994),
cu o postfață din Lisabona (2003)**

Despre necunoscut

Colecția *Distingue*

Spandugino

Editor: Lavinia Spandonide
 Director editorial: Paul Marinescu
 Redactor: Maria Hulber
 Tehnoredactor: Constantin Niță

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Baconschi, Teodor

Scrieri / Teodor Baconschi. - București : Editura Spandugino, 2021-
 5 vol.

ISBN 978-606-8944-63-0

**Vol. 3. : Facebook - Fabrica de narcisism ; Mic almanah al marilor
 oameni (pe care i-am cunoscut) ; Insula cetății - Jurnal parizian
 (1991-1994), cu o postfață din Lisabona (2003) ; Despre necunoscut.**
 - 2022. - ISBN 978-606-8944-89-0

2

821.135.1

Ediția precedentă a volumului *Facebook. Fabrica de narcisism*
 a fost publicată la Editura Humanitas, în anul 2015.

Ediția precedentă a volumului *Mic almanah al marilor oameni
 (pe care i-am cunoscut)* a fost publicată la Editura Polirom,
 în anul 2018.

Ediția precedentă a volumului *Insula cetății. Jurnal parizian
 (1991-1994), cu o postfață din Lisabona (2003)* a fost
 publicată la Editura Curtea Veche, în anul 2005.

Ediția precedentă a volumului *Despre necunoscut* a fost
 publicată la Editura Baroque Books & Arts, în anul 2015.

Copyright © Spandugino, 2022

Toate drepturile rezervate Editurii Spandugino.

Editura Spandugino

Strada Docenților, nr. 18, sector 1, București

Comenzi telefonice: 0040 737 730 700

Comenzi prin e-mail: office@edituraspandugino.ro

Comenzi online: www.edituraspandugino.ro

CUPRINS

FACEBOOK Fabrica de narcisism

o deschidere	13
<i>el tema de nuestro tiempo</i>	22
era celebrității	38
marea trâncăneală digitală.	48
omul nou 2.0	54
agora digitală.	65
false identități	71
fragmentarea discursului.	78
drumul spre interjecție	88
iluzia autorității	98
este Facebook o nouă societate politică?	103
generația Facebook	114
alfabetizarea informatică.	120
nou mod de transmitere a cunoașterii	124
în pielea goală	130
omenirea deconectată	135
distanțarea sceptică	139
etica autolimitării	149
reasumarea civilizației occidentale	161

LIBRIS

We know books

MIC ALMANAH AL MARILOR OAMENI (pe care i-am cunoscut)

<i>De viris illustribus</i> (cu bemolul conștiinței postmoderne)	177
DIN LUMEA LARGĂ	191
Papa Ioan Paul al II-lea	193
M.S. Akihito	197
Ahmet Davutoğlu	200
Alain Juppé	203
Benjamin Netanyahu	206
Hillary Clinton	209
Jean-Louis Tauran	213
Nicolas Sarkozy	216
Jorge Sampaio	219
Sergei Lavrov	221
Radek Sikorski	225
Shimon Peres	229
Jacques Le Goff	232
Regele Abdullah al II-lea al Iordaniei	236
José Manuel Durão Barroso	238
Michel Meslin	241
Nicolas Cage	244
William Hague	247
Paul Cardinal Poupard	250
DIN LUMEA NOASTRĂ	253
Bartolomeu Valeriu Anania	255

Horia Bernea	259
Patriarhul Teoctist	263
Dan Hăulică	266
Patriarhul Daniel	269
Emil Constantinescu	273
Francisca Băltăceanu	276
Marian Papahagi	280
Regele Mihai I	284
Șerban Bubenek	287
Dan Grigore	290
Sorin Dumitrescu	293
Andrei Pleșu	296
Paul Barbăneagră	300
Alexandru Paleologu	304
Irinel Popescu	307
Andrei Șerban	310
Traian Băsescu	313
Gabriel Liiceanu	319
Victor Ieronim Stoichiță	323
Petre Țuțea	326
Spre final	329

INSULA CETĂȚII

Jurnal parizian (1991–1994),
cu o postfață din Lisabona (2003)

1991	337
1992	442

Cuprins

LIBRIS	We know books
1993	517
1994	523
1995	525
Lisabona – 2003	526

DESPRE NECUNOSCUȚ

Despre necunoscut	573
Scurtă istorie a omului, „acest necunoscut”	587
<i>Deus absconditus</i>	592
<i>Docta ignorantia</i>	603
Timpul: necunoscutul din rețea	608
<i>Hall of Fame</i>	617
Atlantide în sfere de cristal	624
Opera deschisă	629

Facebook

Fabrica de narcisism

o deschidere

Tematica lui *homo religiosus* și *homo symbolicus* este permanentă în gândirea rostului uman. Aceste două ipostaze conferă sens universului cunoscut – ca și celor necunoscute –, indiferent de cultura, civilizația sau secolul în care ne-am născut. Evoluția tehnică, biografia individuală, gândirea, morala, creația, războiul și pacea – toate rămân produsele funcției simbolice prin care *homo sapiens* se vede „conectat”, după expresia lui Rudolf Otto, la *das Ganz Andere*. Din zorii gândirii filosofice, nenumărate argumente pro și contra religiei au îmbogățit bibliotecile, suscitând tot atâtea polemici sau consensuri. Cadrul confruntării dintre Moise și Aaron rămâne însă inepuizabil: pendulăm între revelație și idolatrie, între Dumnezeu cel viu și chipurile cioplite. *Tertium non datur*. *Religio* – care, în etimologie ciceroniană, derivă din verbul „a lega” – este cuvântul care ne definește optim condiția. Ne *legăm* unii de alții, în căutarea Altuia. *Religio* conotează insuficiența umană care se depășește printr-o conexiune salvatoare.

LIBRIS | We know books

Să ne amintim relația ambiguă dintre mâna divină și cea adamică în fresca sixină a lui Michelangelo: indică ea un *contact posibil* sau o *desprindere*?

Scena nu descrie alungarea din Grădina Raiului, ci *facerea omului*: ea sugerează asemănarea divino-umană și vocația liberului-arbitru. Mă număr printre cei care consideră că secularizarea globală, cu toate intensitățile sale variabile, reprezintă maturizarea spirituală conținută în germeii revelației creștine. Ar fi o eroare de perspectivă, de percepție și de judecată să opunem creștinismului lumea „seculară” pe care el însuși a făcut-o posibilă. De la rătăcirile triburilor cananeene până la Karl Barth, ideea mono-teistă se suprapune cu istoria libertății ca opțiune, revoltă și curiozitate de a rezolva enigma existenței pe infima noastră planetă, plasată la marginea unei galaxii aparent neînsemnate. Definind omul prin libertatea sa constitutivă, creștinismul a extins sfera religiosului în afara religiei instituționalizate. Era firesc și deci inevitabil ca omul european, format în cultura creștină, să cucerească noi teritorii (fizice, mentale, imaginare) *în numele libertății*. Această expansiune s-a produs printr-o permanentă dialectică de sacralizare și desacralizare. Ambele momente exprimă însă același fapt: o sacralitate dinamică, axată pe definiții mobile. Asumând această mobilitate, omul european s-a convins (primul) că, spre deosebire de toate celelalte specii, nu se poate perpetua decât prin acomodare

continuă la potențialitățile inteligenței. Grație creierului uman – pe care neuroștiințele ni-l dezvăluie ca pe un imens continent abia explorat –, suntem condamnați să creăm *partitura virtuală* a propriei supraviețuirii. Cunoașterea graduală, gaj al *principiului antropic*, face parte din programul nostru genetic.

Bătăliile revoluționare, anticlericale, progresiste, pozitivistice, scientiste, nihiliste sau agnostice, specifice ultimelor două secole, au remodelat instituții, regimuri politice și mode intelectuale, însă doar la suprafața pasionată a vieții sociale occidentale. Ele *nu au înlocuit* perspectiva religioasă asupra lumii: s-au străduit s-o deplaseze, s-o resemantizeze, s-o confiște, s-o naturalizeze, fără a proba eventualitatea unei metafizici lipsite de transcendență. Până și ateismul militant, ca opțiune liberă, are un panteon de eroi care – de la Democrit până la Bertrand Russell și Richard Dawkins – le inspiră adeptilor cultul Științei chemate să rupă lanțurile „obscurantismului”. Prețul acestor experimente a fost ridicat, așa cum reiese din posteritatea teologico-politică a lui Nietzsche, gânditorul care a propovăduit – în registru antiplatonice – „răsturnarea valorilor”, critica raționalismului liberal și tentativa de a reinventa o cultură tragică în afara religiei. Insul modern, deghizat în Supraom, a „compensat” emanciparea sa poliedrică prin creșterea violenței intraspecifice. A ajuns, prin genocid, crimă de masă, represiune,

LIBRIS | We know books

distopii totalitare, înarmare nucleară și maltratare a ecosistemelor, la un pas de propria extincție. Dumnezeu monoteist a fost evacuat, însă politeismul valorilor secularizate a produs o baie de sânge inutil: sângele este „util” numai în logica sacrificiului, iar creștinismul a introdus în lumea umană sacrificiul *nesăngeros*. Ca jertfă deopotrivă sublimată și reală, Euharistia marchează cea mai profundă transformare din istoria culturală a omului. Din compasiune față de tribulațiile libertății, nu voi cădea în ispita de a vedea masacrele industriale ale ultimului secol drept o pedeapsă divină, ca urmare a înstrăinării voluntare dintre om și Creatorul său. Maleficiile și beneficiile epocii moderne culeg, în egală măsură, fructele libertății magnifiante faustic. Omul „recent”, ieșit din faza copilăriei spirituale, a descoperit forțe creative de o uranică amplitudine și profunzime. Plictisit sau iritat de optimismul redemptoriu al *Divinei comedii*, el a încercat să compună o *Divină tragedie*. Reversul acestei detonări existențiale a fost însă infernal. Presupun că putem încă regăsi echilibrul dintre bine și rău, dincolo de limitele insurmontabile ale naturii noastre muritoare. După grandioasele noastre rătăcirii, nu e târziu pentru o teologie a reconcilierii. În fond, a ne depăși la nesfârșit înseamnă a căuta împăcarea cu Alteritatea, sub toate formele sale. Pentru Occident, civilizația nu poate fi concepută în afara Narațiunii evanghelice, fie aceasta asumată, negată, hibridată sincretic sau rescrisă apocrif. Dacă

îndepărtăm variațiunile stilistice și travestiurile ideologice ale mileniilor așezate sub semnul revelației creștine, ne întoarcem la adevărul cel mai des reiterat în vremea patristică: „Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se îndumnezeiască”. Nu este un adevăr științific, demonstrabil experimental, dar e adevărul de credință grație căruia au căpătat corp toate valorile noastre definitorii. Fără această „scară a lui Iacob”, raționalismul nostru modern – redus la cantitate și senzualism – unește în jos specia umană și o conduce nu spre mântuire, adică spre supraindividual și suprasensibil, ci spre vulgaritate animalică și, respectiv, spre abator.

Am observat că revoluția IT&C (cel mai de seamă fapt de la cumpăna veacurilor al XX-lea și al XXI-lea) nu face obiectul prea multor interpretări antropologice. S-au scris tangențial studii culturale, dar mai ales analize sociologice și statistice. Există, firește, catedre și o literatură consacrate legăturii dintre tehnologie și dezvoltare, pe linia ciclurilor economice lungi și a conceptului de „distrugere creatoare” lansat de Joseph Schumpeter. Impactul tehnologiei asupra dezvoltării umane (educație, sisteme de sănătate, comunicații, întreprinderi, piețe, inovație) a devenit de mult un loc comun. Profețiile schumpeteriene despre rolul social-democrației moderne în limitarea spiritului antreprenorial – care determină *autosubminarea* capitalismului – s-au confirmat inclusiv prin reducerea democrațiilor moderne la

o competiție a liderilor, pentru impunerea propriei agende. Doar filosofia culturii este încă datoare cu analize care să surprindă era media prin grila *funcției simbolice*. Dezbateră rămâne, din acest unghi, prea mult tributară politicii. Gânditorii care merg nostalgici pe urma unui *Ancien Régime* bucolic, se ocupă de *lifestyle*, inventariază „daunele”, persiflează derivatele postmodernității sau coboară în tranșeele vechilor bătălii ideologice răsuflăte. Dată fiind rezistența clișeului potrivit căruia stânga intelectuală are monopolul discursiv asupra „progresului”, *news media* nu prea și-au găsit critici (și, de ce nu, apărători) în tabăra dreptei intelectuale conservatoare. Contest această hartă: de ce n-ar exista o gândire egal deschisă spre trecut și viitor? Este viitorul altceva decât noua față a trecutului? Deși mă tem că o evoluție prea accelerată a prezentului poate distruge trecutul – și deci viitorul –, folosesc toate noile mijloace de comunicare fără nicio prejudecată antimodernă, ba chiar cu entuziasm. Nu-mi doresc o lume fără antibiotice și nu-mi propun să reduc poluarea prin cursuri de echitație. Admit avantajele progresului tehnic, fără să plec de la premisa că „înainte era mai bine”. Sunt încântat să-mi plătesc facturile online, să-mi rezerv bilete de avion sau o cameră de hotel de pe telefonul mobil și să dau crezare GPS-ului atunci când îmi semnalează cel mai apropiat restaurant *sushi*. Mi se pare neonest să pictăm tablouri care opun, în serii dihotomice, avionul și șareta, tableta iPad și abacul, medicina naturistă

și citostaticele. A decanta hiper-modernitatea, a o interpreta cu convingerea că „eternul uman” nu este doar o formulă înseamnă a-ți respecta raționalitatea obținută prin experiența *tuturor generațiilor umane*. Prin urmare, tot ce fac este să mă întreb „ce se pierde atunci când se câștigă ceva”...

Rămân, de asemenea, la convingerea că progresul tehnic nu ameliorează *etic* ființa umană, expunând-o, în schimb, la o multitudine de excese care merită să fie moderate reflexiv. La nivelul tradiției creștine, idealul etic este *sfințenia*. Nu văd nicio diferență morală între Nero și Hitler. Dacă primul ar fi avut mijloacele celui de-al doilea, ar fi incendiat Roma cu rachete V1. Mi-e imposibil, pe de altă parte, să cred că sfințenia lui Ioan Hrisostom e mai mică (sau mai mare) decât aceea a lui Siluan Athonitul, canonizat în secolul al XX-lea. Omul se poate depăși etic (așa cum poate eșua) în toate epocile. Oricât am trăi „supt vremi”, traseul nostru psihic – dăra pe care o lăsăm în univers – rămâne o ispravă personală, nu colectivă. Așa cum existaseră „drepti” în aria vechi-testamentară (pe care Hristos înviaț îi eliberează din *sheol*), putem accepta că există genii morale în tradițiile spirituale necreștine. *Personalizarea binelui* este singura realitate care neutralizează progresul tehnic: nu îl condamnă, dar nici nu-l supraestimează.

Internetul a schimbat *deja* peisajul umanității. Tot ce putem face este să medităm la impactul său și la viitorul nostru *cu el*. Din punctul meu de vedere, adevărul este

LIBRIS

We know
books

o chestiune de ierarhie. Nimeni nu obține adevărul în sine – de aceea am ajuns la relativism, după absolutismele politice și filosofice precedente. Adevărul este o chestiune de dozaj, de armonie între termenii tari ai existenței, un raport de subordonare. *A fi și a avea, sus și jos, înainte și după, real și virtual, permis și interzis, drept și nedrept: ființa, posesia, calitatea spațio-temporală, limitele continenței, legea și etica; nimeni nu va schimba gramatica gândirii umane din motive de evoluție tehnologică. Această gramatică, decantată în milenii de experiență pan-umană, își păstrează acuitatea indiferent de instrumentarul prin care ne relaționăm cu realitățile, date sau inventate, sub presiunea cărora acționăm.*

Conflictul epistemic dominant în era IT&C este acela care vizează ierarhia dintre *real* și *virtual*. Lumi virtuale au „apărut” deodată cu *homo sapiens*. Istoria Utopiei și iconografia religioasă a imaginarului universal o dovedesc printr-un șir ilustrativ nesfârșit.

Oricărui Hades i-a corespuns un Olimp. *Civitas Dei* s-a opus pretutindeni unei *civitas terrena*. Ierusalimul celest *versus* Turnul Babel. *Republica* platonice în contrast cu despotatul din Syracusa. *Civitas Solis*, de Campanella, a fost scrisă într-o închisoare, la fel ca opera lui Boethius. Nu este pașnica și universal educata Uniune Europeană o transpunere a acelei *Christianopolis* descrise, la 1619, de umanistul luteran Johann Valentin Andreae? Nicio societate

nu a funcționat fără aditivul unor lumi alternative, ideale, sugerate mistic, anticipate profetic, închipuite poetic, impuse prin tiranie sau descrise din teamă, curiozitate, lăudăroșenie și plictis. Joaca de-a propria natură este un produs prin definiție ficțional, iar joaca de-a Dumnezeu (ca autodivinizare atee) reprezintă ficțiunea pură, dusă la paroxism: utopia virează spre distopie, falansterul devine gulag...

Toate operațiunile imaginare au urmărit, în trecut, coeziunea comunitară, afirmarea identității tribale. Mitologiile locale au migrat, dar numai prin plagiat, difuzare accidentală și colonizare. Există mituri universale, de tipul potopului, însă ele nu au avut scopul de a uni umanitatea, pentru că nu existau premisele culturale ale conștiinței pan-umane. Unitatea speciei umane nu avea loc în „Disputa de la Valladolid”, consumată la 1550 între dominicanul Bartolomé de las Casas și umanistul „reacționar” Juan de Sepúlveda. Patru secole mai târziu, în timpul Războiului Rece, tot nu exista o singură lume: se vorbea despre cel puțin trei... Abia după căderea comunismului, care a pus capăt bipolarismului, s-a ajuns la un soi de vulgată neoliberală a umanității finalmente unite prin globalizare. O nouă utopie, servită prompt printr-o evoluție tehnologică fenomenală: apariția internetului, expansiunea lui și generarea unei ideologii a „accesului” universal au creat, pentru prima dată, o lume virtuală cu pretenții ecumenice. Dar nu este încă o lume virtuală alternativă, ci una